

PATRONAT HONOROWY MAŁŻONKI PREZYDENTA RP
PANI ANNY KOMOROWSKIEJ

PEŁNOSPRAWNY WYBORCA

DLA WYBORCÓW Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI -
RAPORT Z BADANIA W GMINACH

Projekt dofinansowany ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich

Patroni Honorowi:

Wydawca

Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego
ul. Wybickiego 3A, 31-261 Kraków
Tel.: 12 629 85 14, faks: 12 629 85 15
e-mail: biuro@firr.org.pl
Organizacja Pożytku Publicznego
KRS:0000170802
Numer konta: 54 1140 1081 0000 2309 9800 1011

Autorzy

Magdalena Kocejko

Opracowanie rekomendacji dotyczących dostępności wyborów:
Wioleta Józwiak, Piotr Witek

Skład i druk

K&K reklama poligrafia Kraków
www.kandk.com.pl

Nakład: 1000 egzemplarzy

ISBN: 978-83-61170-17-4

© Kraków, grudzień 2014 r.

Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego udostępnia publikację na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Oznacza to, iż utwór ten można publikować bądź rozpowszechniać w całości we fragmentach na dowolnym nośniku oraz tworzyć z niego utwory zależne przy zachowaniu informacji o autorstwie. Treść licencji dostępna pod adresem:
<http://creativecommons.Org/licences/by/3.0/pl>

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	3
INFORMACJE O PROJEKCIE	5
INFORMACJE O BADANIU	8
ANALIZA WYNIKÓW BADANIA	10
PODSTAWOWE INFORMACJE O BADANYCH GMINACH	8
Udostępnianie informacji o wyborach	13
Udostępnienie informacji o wyborach-analiza wyników badania ankietowego .	16
Umieszczanie informacji na stronie internetowej urzędu	19
Szkolenia dla członków Okręgowych Komisji Wyborczych	22
Dostosowanie wyborów samorządowych – sposób głosowania	23
Sposoby głosowania – opis wyników badania ankietowego	25
Dostosowanie lokali wyborczych	28
Lokale dostosowane do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami – wyniki badania ankietowego	32
Organizacja otoczenia lokalu wyborczego – wyniki badania ankietowego	30
Organizacja lokalu wyborczego	37
Transport do lokalu wyborczego	39
Transport do lokalu wyborczego – opis wyników badania ankietowego	40
WNIOSKI Z BADANIA ANKIETOWEGO	41
REKOMENDACJE	46

INFORMACJE O PROJEKCIE

Projekt „Pełnosprawny wyborca” realizowany był przez Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego w okresie od czerwca do grudnia 2014 roku. Za główny cel projektu obrano zaktywizowanie jak największej liczby osób z niepełnosprawnościami i osób starszych do wzięcia udziału w wyborach samorządowych w 2014 roku. Z wieloletnich doświadczeń i obserwacji Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego wynika, że to właśnie te grupy mają szczególnie utrudniony dostęp do informacji o wyborach i samej procedury głosowania.

Konstytucja RP w art. 62 ust. 1 gwarantuje obywatelom czynne prawa wyborcze i formułuje zasadę powszechności wyborów, z której wynika wprost obowiązek skonstruowania przez państwo takiego mechanizmu wyborczego, aby każdy wyborca, który ma taki zamiar, mógł uczestniczyć w głosowaniu.

Konstytucja mówi:

ARTYKUŁ 62

1. Obywatel polski ma prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania Prezydenta Rzeczypospolitej, posłów, senatorów i przedstawicieli do organów samorządu terytorialnego, jeżeli najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat.
2. Prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania nie przysługuje osobom, które prawomocnym orzeczeniem sądowym są ubezwłasnowolnione lub pozbawione praw publicznych albo wyborczych.

Konstytucja nie jest jedynym dokumentem wyraźnie wskazującym na równość wszystkich, w tym niepełnosprawnych, obywateli. Ratyfikowana przez Polskę Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych w artykule 29. Udział w życiu politycznym i publicznym podkreśla konieczność

zagwarantowania osobom z niepełnosprawnościami praw politycznych na zasadach równości z innymi osobami.

Konwencja mówi:

ARTYKUŁ 29 UDZIAŁ W ŻYCIU POLITYCZNYM I PUBLICZNYM

Państwa Strony zagwarantują osobom niepełnosprawnym prawa polityczne i możliwość korzystania z nich, na zasadzie równości z innymi osobami oraz zobowiązują się do:

(a) zapewnienia, że osoby niepełnosprawne będą mogły efektywnie i w pełni uczestniczyć w życiu politycznym i publicznym, na zasadzie równości z innymi osobami, bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli, włączając w to prawo i możliwość korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego, między innymi poprzez:

1. zapewnienie, że tryb głosowania oraz stosowane w związku z nim urządzenia i materiały będą odpowiednie, dostępne i łatwe do zrozumienia i użycia,
2. ochronę praw osób niepełnosprawnych do tajnego głosowania w wyborach i referendach publicznych bez zastraszania, a także do kandydowania w wyborach, efektywnego sprawowania urzędu i pełnienia wszelkich funkcji publicznych na wszystkich szczeblach rządzenia, ułatwianie korzystania ze wspomagających i nowych technologii tam, gdzie to właściwe,
3. gwarancje swobody wyrażania woli przez osoby niepełnosprawne występujące jako wyborcy i, w tym celu, tam gdzie to konieczne, zezwalanie osobom niepełnosprawnym, na ich życzenie, na korzystanie z pomocy w głosowaniu ze strony wybranej przez nie osoby;¹

1. <http://www.rpo.gov.pl/pl/konwencja-o-prawach-osob-niepelnosprawnych>

Przez wiele lat prawo wyborcze nie uwzględniało mechanizmów umożliwiających osobom z niepełnosprawnościami realny udział w wyborach. Dopiero nowelizacja Kodeksu wyborczego z 2011 roku wprowadziła pakiet różnorodnych rozwiązań, które mają na celu ułatwienie im realizacji czynnego prawa wyborczego. Udogodnienia te, szczegółowo opisane w dalszych częściach niniejszego raportu, wskazują na rozwiązania takie jak: możliwość wyboru sposobu głosowania, skorzystania z nakładki w alfabecie Braille'a czy też konieczność dostosowania przez Urząd Gminy części lokali wyborczych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Mimo tych zmian, cykliczne badania ilościowe i jakościowe, prowadzone od wielu lat przez Instytut Spraw Publicznych i Centrum Badania Opinii Społecznej, wskazują na bardzo niewielką wiedzę Polaków o wyborach i procedurach wyborczych.

Projekt „**Pełnosprawny wyborca**” w swoich założeniach miał wpłynąć na zmianę tego stanu rzeczy. Zakładał włączenie do działań lokalnych społeczników, osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, które dzięki swojej aktywności miały za zadanie promowanie informacji o uprawnieniach wynikających z Kodeksu wyborczego. Byli to Rzecznicy dostępnych wyborów.

Do działań w ramach projektu zostali także zaproszeni urzędnicy samorządowi i osoby odpowiedzialne za organizację wyborów.

Jednym z narzędzi rozpowszechniania wiedzy o prawach wyborczych był Informator wyborczy, przekazany Rzecznikom oraz urzędnikom samorządowym². Powstała także specjalna infolinia, za pomocą której każdy wyborca mógł się dowiedzieć, jak w pełni korzystać ze swoich praw wyborczych. Infolinia miała także charakter interwencyjny. Można było zgłaszać za jej pośrednictwem wszelkie nieprawidłowości i utrudnienia związane z udziałem w wyborach osób z niepełnosprawnościami i starszych.

2. Informator dostępny jest na stronie <http://www.pelnosprawnywyborca.firr.org.pl/>

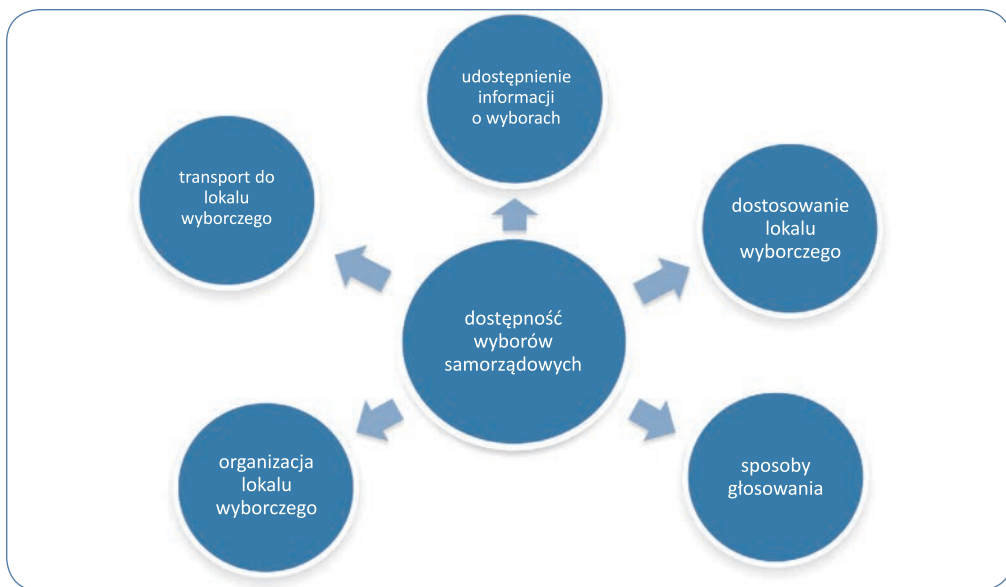
Niniejszy raport prezentuje wyniki badania dotyczącego dostępności wyborów samorządowych dla wyborców z niepełnosprawnościami, przeprowadzonego w ramach projektu wśród urzędów gmin w całej Polsce.

INFORMACJE O BADANIU

Za cel badania obrano określenie, czy i w jakim zakresie wybory samorządowe, przeprowadzone w roku 2014, były dostępne dla osób z różnymi niepełnosprawnościami. Oznaczało to odpowiedź na następujące pytania badawcze:

- Czy i w jaki sposób wyborcy z niepełnosprawnościami poinformowani zostali o możliwości wzięcia udziału w wyborach, w tym o wprowadzonych udogodnieniach?
- Czy i w jaki sposób gminy dostosowały lokale wyborcze do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami?
- Czy i w jakim zakresie wyborcy z niepełnosprawnościami skorzystali z dostępnych sposobów głosowania?

Szczegółowe obszary badania przedstawia poniższy schemat:

Schemat 1. Główne obszary badawcze

Badanie prowadzone było za pomocą ankiety elektronicznej, która rozesłana została do wszystkich Urzędów Gmin na terenie Polski:

Typ gminy	Liczba wysłanych ankiet
Gminy miejskie	305
Gminy wiejskie	1566
Gminy miejsko-wiejskie	608

Tabela 1. Liczba ankiet wysłanych do poszczególnych typów gmin

Ankieta składała się z 30 pytań zamkniętych i 4 pytań otwartych.

W sumie zebrano **140 ankiet**.

Prezentowany raport opracowany został na podstawie analizy danych z przeprowadzonego badania. Przedstawione wyniki nie są reprezentatywne i nie można wyciągać na ich podstawie uogólnionych wniosków dotyczących dostępności wyborów samorządowych. Wyniki pozwalają jednak na sformułowanie pewnych tez odnoszących się do tego, które rozwiązania związane z dostępnością wyborów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami zostały już wdrożone, które zaś nie funkcjonują w wystarczającym stopniu.

ANALIZA WYNIKÓW BADANIA

Poniżej przedstawione zostały wyniki badania ankietowego w podziale na:

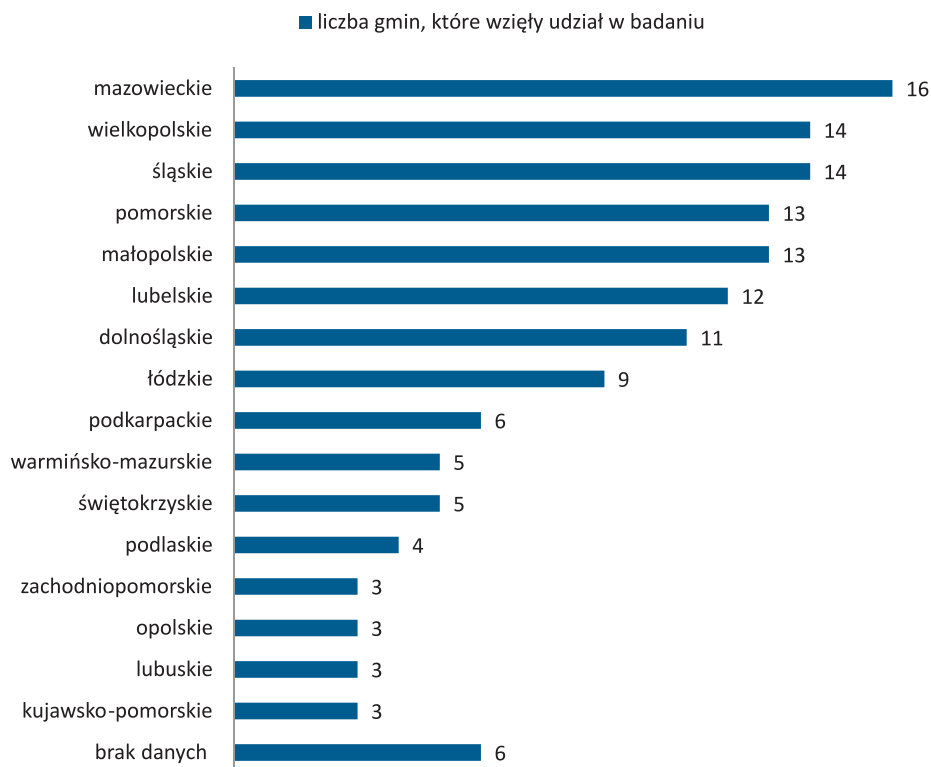
- Podstawowe informacje o badanych gminach,
- Udostępnienie informacji o wyborach,
- Sposoby głosowania,
- Organizacja lokalu wyborczego,
- Transport do lokalu wyborczego.

Każdy podrozdział poprzedzony został krótkim wstępem teoretycznym.

Podstawowe informacje o badanych gminach

W badaniu wzięło udział 140 gmin z całej Polski. Najwięcej ankiet wypełniono w województwach mazowieckim, wielkopolskim i śląskim. Najmniej licznie reprezentowane były województwa kujawsko-pomorskie, zachodniopomorskie, lubuskie i opolskie. Szczegółowo podział ankietowanych gmin ze względu na województwa przedstawia wykres poniżej:

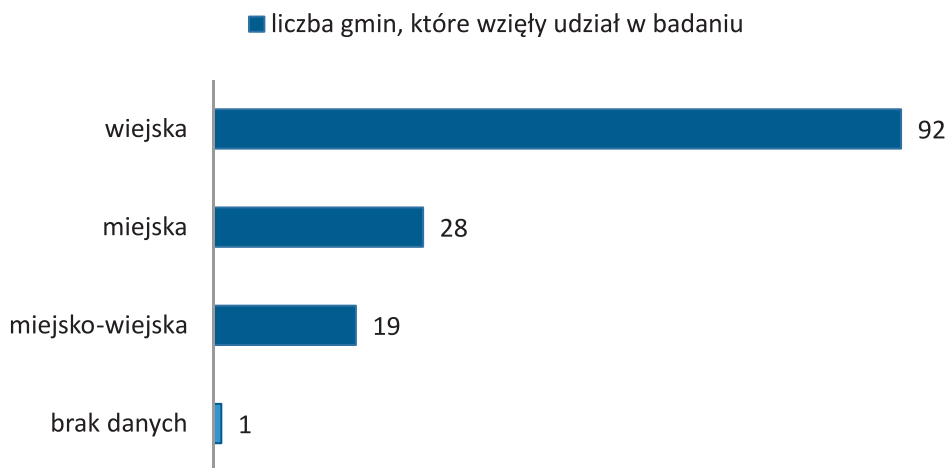
Gminy w podziale na województwa

Wykres 1. Gminy, które wzięły udział w badaniu w podziale na województwa (N-140)

W badaniu wzięły udział przede wszystkim gminy wiejskie. Stanowiły one aż 65% ogółu badanych, gminy miejskie 20% wszystkich badanych, gminy miejsko-wiejskie zaś- 13%. Szczegółowy rozkład pokazuje wykres poniżej:

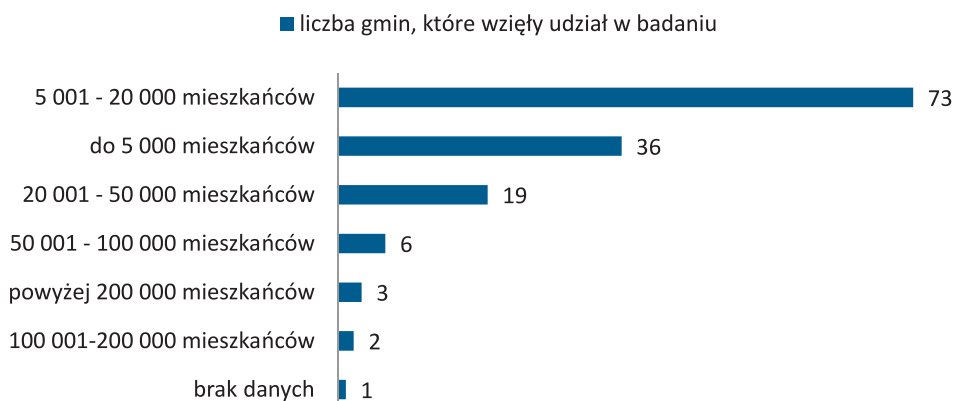
Podział ze względu na typ gminy

Wykres 2. Podział ze względu na typ gminy (N-140)

Ponad 75% gmin, które wypełniły ankietę, to gminy z nie więcej niż 20 000 mieszkańców. Aż 25% respondentów to małe gminy wiejskie, które zamieszkuje nie więcej niż 5000 osób. W badaniu właściwie nie były reprezentowane duże gminy miejskie – ankietę wypełniło tylko 5 gmin ze 100 000 mieszkańców. Szczegółowy rozkład badanych gmin ze względu na liczbę mieszkańców pokazuje poniższy wykres:

Podział ze względu na liczbę mieszkańców

Wykres 3. Gminy, które wzięły udział w badaniu, w podziale na liczbę mieszkańców (N-140)

W badaniu wzięły udział przede wszystkim małe gminy wiejskie, na których terenie działało nie więcej niż 10 komisji wyborczych. W 35% badanych gmin było nie więcej niż 5 komisji, w kolejnych 32% między 6 a 10. Tylko w 5 gminach utworzono więcej niż 50 komisji, przy czym w 2 gminach było ich więcej niż 100. Szczegółowo podział gmin ze względu na liczbę komisji pokazuje wykres poniżej:

Wykres 4. Podział badanych gmin ze względu na liczbę komisji wyborczych (N-140)

Podsumowując, warto wyraźnie zaznaczyć, że w badaniu nadreprezentowane są małe gminy wiejskie, brakuje zaś perspektywy większych ośrodków miejskich. Wyniki przeprowadzonych analiz nie mogą być zatem uogólnione do wniosków dla całej populacji.

Udostępnianie informacji o wyborach

Osoby z niepełnosprawnościami, jak wszyscy inni obywatele, mają prawo do dostępu do informacji. W przypadku osób z niepełnosprawnościami może to oznaczać, że istnieje konieczność dostarczenia tejże informacji w takiej formie dostępnej i możliwej do odebrania. Obowiązek Państwa

w dostarczeniu informacji w sposób uwzględniający potrzeby osób z różnymi niepełnosprawnościami określony jest w Artykule 21 Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Artykuł ten wskazuje wyraźnie, że Państwo musi dostarczyć osobom z niepełnosprawnościami informacje przeznaczone dla ogółu społeczeństwa, w dostępnych dla nich formach i technologiach, odpowiednio do różnych rodzajów niepełnosprawności, na czas i bez dodatkowych kosztów³.

Informacja wyborcza to typ informacji, której adresatami są wszyscy uprawnieni do głosowania obywatele RP. Sprawia to, iż jej elektroniczna forma musi być przygotowana w taki sposób, aby mogła się z nią zapoznać, w jak największym zakresie, jak największa grupa obywateli. Oznacza to także, że przy przygotowywaniu wyborczej informacji elektronicznej należy uwzględnić potrzeby obywateli narażonych na wykluczenie cyfrowe, w tym osób z niepełnosprawnościami.

Poniżej pokrótce przedstawione zostały zasady tworzenia dostępnej informacji wyborczej.

Obraz i dźwięk

Każdej informacji wyborczej udostępnianej w formie elektronicznej, która nie posiada warstwy tekstowej, należy zapewnić alternatywną formę. W przypadku osadzania w serwisie internetowym jakichkolwiek obrazów (grafik informacyjnych, plakatów itp.), powinny one zostać wyposażone w tekst alternatywny, zawierający informację przekazywaną za pośrednictwem obrazu. Nagrania wideo, w których informacja dostarczana jest również w formie audio, muszą posiadać napisy dla osób niesłyszących lub tłumaczenie na język migowy. Jeśli w materiałach wideo jedynym nośnikiem informacji jest obraz, film powinien zostać wyposażony

3. <http://www.rpo.gov.pl/pl/konwencja-o-prawach-osob-niepelnosprawnych>

w audiodeskrypcję dla osób niewidomych. Analogicznie, jeśli jedynym nośnikiem informacji pozostaje nagranie audio, powinna mu towarzyszyć transkrypcja dla osób niesłyszących.

Informacja tekstowa

Aby tekst elektronicznej informacji wyborczej był dobrze widoczny, jego czcionka musi mieć minimalny kontrast w stosunku do tła, na jakim został osadzony, odpowiednią wielkość i krój.

Treść tekstową należy dzielić na logiczne części, dosuwać do lewej krawędzi, a do wszelkich wyróżnień używać zarówno znaczników formatujących, jak i semantycznych.

Informacja powinna być prosta i zrozumiała. Akronimy, skróty i nietypowe pojęcia należy skrupulatnie wyjaśniać.

Jeśli treść elektroniczna opublikowana została w formie skanów dokumentów, powinny im towarzyszyć pliki wyposażone w warstwę tekstową, dostępną dla osób niewidomych.

Wyborczą informację elektroniczną należy tworzyć przy użyciu najpopularniejszych technologii, dzięki czemu będzie ona dostępna na większości urządzeń elektronicznych, od komputerów, przez mobilne urządzenia, aż po specjalistyczny sprzęt wykorzystywany przez osoby z niepełnosprawnościami.

Aktualnie około 30% społeczeństwa narażone jest na wykluczenie cyfrowe. Tworzenie elektronicznej informacji wyborczej w dostępny sposób, zapewnia tej grupie, nie tylko możliwość lepszego uczestniczenia w życiu publicznym, ale także umożliwia spełnienie obywatelskiego obowiązku, jakim jest udział w wyborach.

Udostępnienie informacji o wyborach - analiza wyników badania ankietowego

Ankietowane gminy zostały zapytane, w jaki sposób poinformowały wyborców z niepełnosprawnościami o możliwości wzięcia udziału w wyborach.

Najczęściej wykorzystywanym sposobem było zamieszczenie informacji na stronie Urzędu Gminy – zrobiło tak aż 84% badanych gmin. Kolejnym sposobem było otwarcie punktu informacyjnego w Urzędzie Gminy. Środek ten wykorzystano 46% badanych gmin. Mniejszą popularnością cieszyły się takie sposoby informowania jak zamieszczenie informacji na stronach internetowych innych niż strona urzędu (15% badanych gmin), wkładka w lokalnej gazecie (9%) czy telefon do niepełnosprawnych wyborców (8%). Najrzadziej wykorzystywanymi formami przekazania informacji o wyborach było przesłanie jej drogą elektroniczną (1%) i spotkania informacyjne (2%).

Niektóre gminy zastosowały inne metody przekazania informacji o wyborach osobom z niepełnosprawnościami. Wśród nich najczęściej wymieniano skierowane do ogółu wyborców obwieszczenia wyborcze, dodatkowe informacje na ogłoszeniach o obwodach do głosowania i tablice informacyjne Urzędu Gminy.

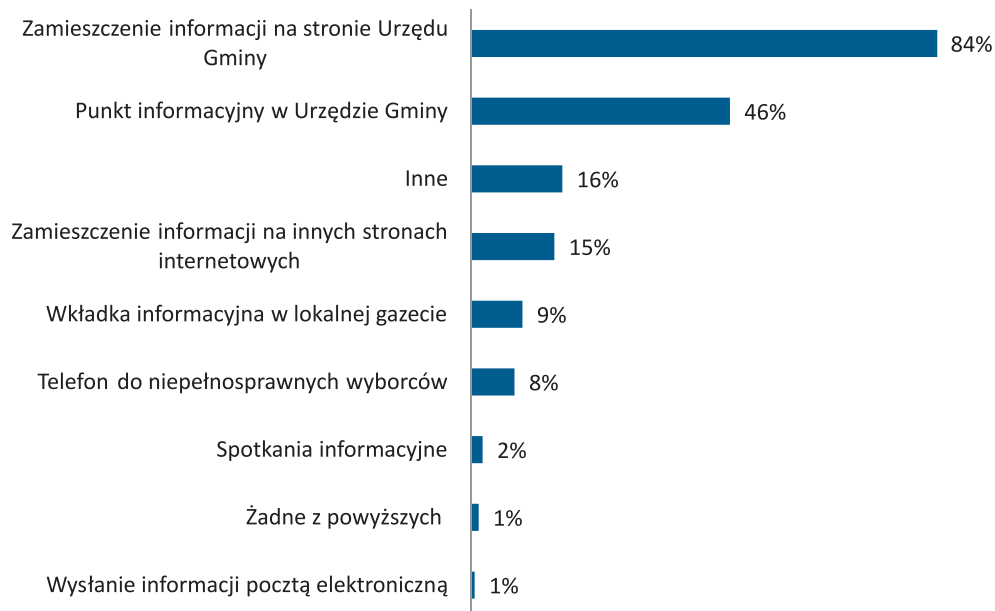
Pojawiały się także inne rozwiązania, które w świetle niniejszej analizy mogą zostać uznane za dobrą praktykę. Wśród nich warto wymienić:

- Informację w alfabecie Braille'a dostępną w punkcie informacyjnym Urzędu Gminy,
- Umieszczenie na stronie internetowej urzędu kalendarza wyborczego w języku migowym i w wersji do odsłuchu,
- Przekazanie informacji w konkretnych miejscach takich jak Domy Pomocy Społecznej i Uniwersytety Trzeciego Wieku.

Szczegółowy rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące sposobów przekazania informacji wyborczej pokazuje wykres poniżej:

Sposoby informowania wyborców z niepełnosprawnością o możliwości wzięcia udziału w wyborach

■ % gmin, które wskazały dany sposób w stosunku do ogółu gmin, które wzięły udział w badaniu

Wykres 5. Sposoby informowania wyborców z niepełnosprawnościami o możliwości wzięcia udziału w wyborach

Z punktu widzenia niniejszej analizy istotne wydaje się określenie, czy osoby z niepełnosprawnościami w ogóle dowiedziały się o wyborach i gwarantowanych im rozwiązaniach związanych z ich dostępnością. W związku z tym urzędy gminy zostały zapytane, ilu wyborcom informacje o wyborach zostały przekazane telefonicznie, osobiście lub za pomocą poczty elektronicznej.

Badane gminy miały określić, w jakim stopniu wykorzystały daną formę komunikacji. I tak, najpopularniejszym sposobem, w jaki docierano do wszystkich niepełnosprawnych wyborców w gminie, było wysłanie informacji mailowej. Ten sposób wykorzystało 8% gmin.

Najczęściej wykorzystywaną formą informowania wyborców z niepełnosprawnościami o możliwości wzięcia udziału w wyborach, za pomocą którego docierano do części wyborców, okazała się być informacja telefoniczna. W ten sposób do części wyborców z niepełnosprawnościami dotarło 28% badanych gmin, a kolejne 4% poinformowało w ten sposób wszystkie osoby z niepełnosprawnościami mieszkające na terenie gminy.

Szczegółowo rozkład odpowiedzi na pytanie o wykorzystanie poszczególnych sposobów informowania pokazuje wykres poniżej:

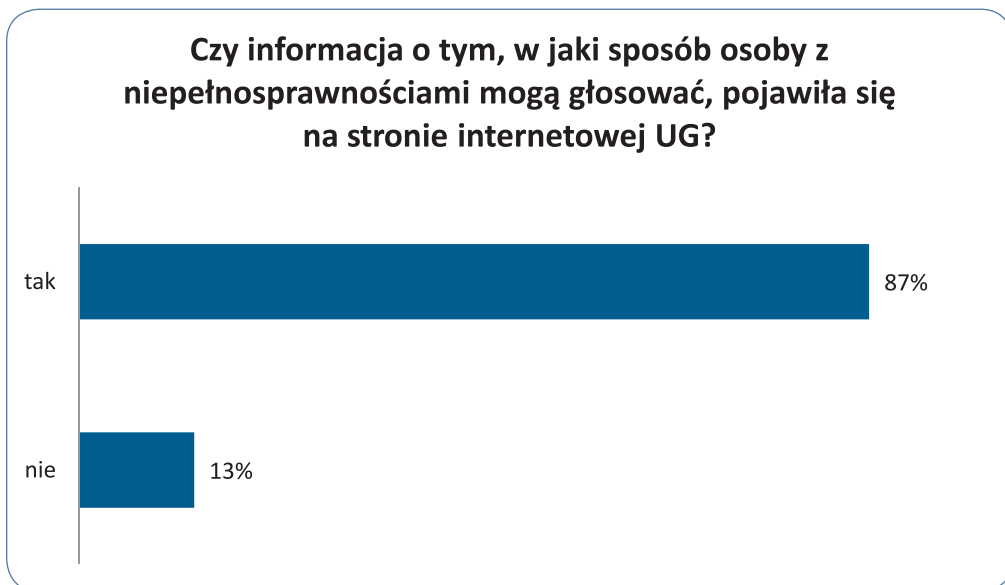
Wykres 6. Sposób informowania wyborców z niepełnosprawnościami o możliwości wzięcia udziału w wyborach (N-140)

Warto także zauważyć, że część gmin zaznaczyła w komentarzu, iż nie mają bazy osób z niepełnosprawnościami, w związku z tym nie miały możliwości przekazania informacji o wyborach bezpośrednio. Wskazywano także, że nie istnieją żadne rozwiązania prawne, które obligowałyby do zastosowania takiego rozwiązania.

Umieszczanie informacji na stronie internetowej urzędu

Wyniki badania ankietowego wskazały, że najczęściej wykorzystywanym sposobem informowania wyborców z niepełnosprawnościami o możliwości wzięcia udziału w wyborach jest umieszczenie informacji na stronie internetowej. Sposób ten wykorzystało aż 87% gmin.

Pokazuje to wykres poniżej:

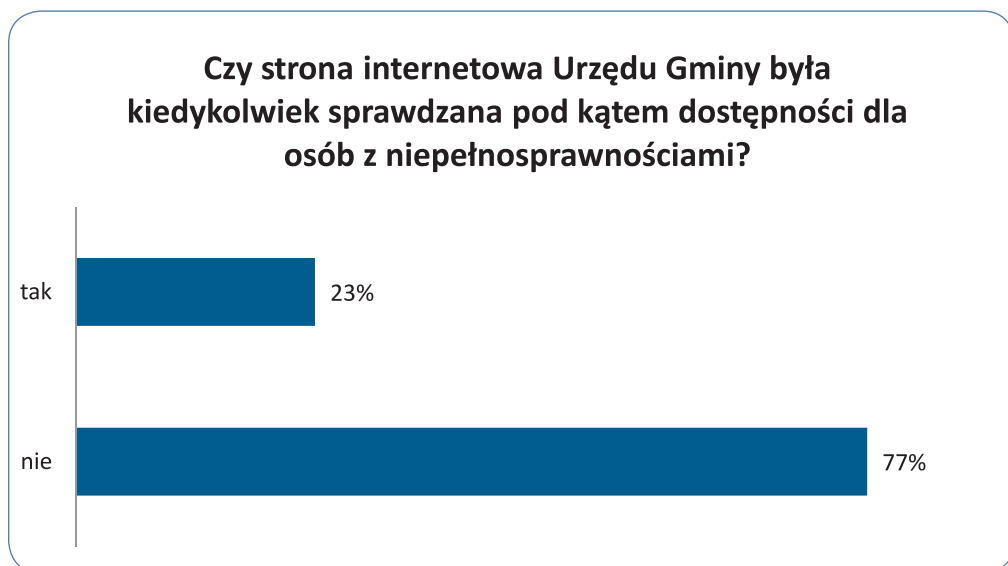

Wykres 7. Czy informacja o tym, w jaki sposób osoby z niepełnosprawnościami mogą głosować, pojawiła się na stronie internetowej UG? (N-140)

Samo umieszczenie informacji na stronie nie gwarantuje jednak, że będzie ona dostępna dla osób z niepełnosprawnościami. Strona taka musi być skonstruowana według określonych standardów dostępności. Mówi o tym między innymi Rozporządzenie Rady Ministrów z 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych⁴.

4. <http://mac.bip.gov.pl/krajowe-ramy-interoperacyjnosci/krajowe-ramy-interoperacyjnosci.html>

Analiza wyników wykazała, że wśród badanych gmin **tylko co czwarta kiedykolwiek sprawdzała stronę pod kątem dostępności dla osób z niepełnosprawnością (23%)**. Ponad 75% gmin nigdy nie przeprowadzało audytu dostępności. Graficznie przedstawia to wykres poniżej:

Wykres 8. Czy strona internetowa UG była kiedykolwiek sprawdzana pod kątem dostępności dla osób z niepełnosprawnościami? (N-140)

Ważnym aspektem zapewnienia dostępności informacji o wyborach dla osób z niepełnosprawnościami jest zapewnienie formy przyjaznej dla osób z dysfunkcją słuchu. W Polsce funkcjonuje Ustawa o języku migowym i innych środkach komunikowania się (Dz.U. 2011 nr 209 poz. 1243)⁵. Ustawa reguluje zasady komunikowania się osób uprawnionych w tzw. podmiotach zobowiązanych: organach administracji publicznej, podmiotach leczniczych (czyli publicznych i niepublicznych zakładach opieki zdrowotnej), jednostkach systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego, Policji, Państwowej i Ochotniczej Straży Pożarnej i straży gminnych. Kwestia

5. Pełny tekst ustawy znajduje się tutaj: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20112091243>

związana z dostępnością informacji wyborczej nie wynika z niej jednak bezpośrednio.

Badane gminy zostały zapytane, czy i w jaki sposób zapewniają możliwość dostępu do informacji o wyborach osobom niesłyszącym. Większość gmin nie zapewnia takiej możliwości (67%). Jako przyczynę część z nich wskazała brak wiedzy o takiej potrzebie lub brak niesłyszących wyborców na terenie gminy.

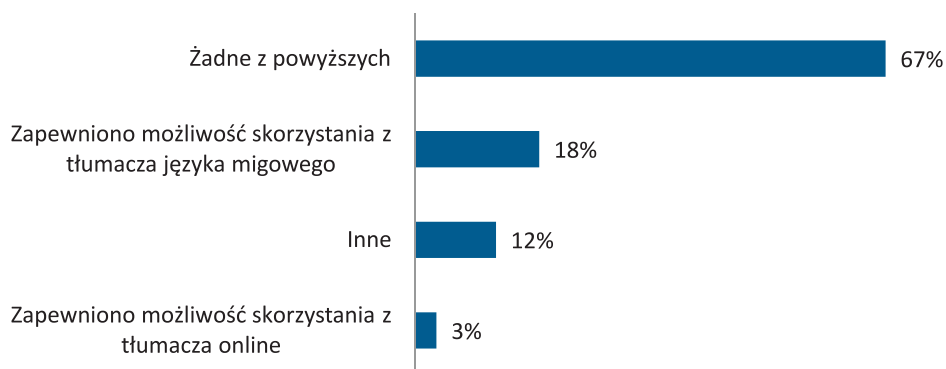
Niecałe 20% gmin zapewniło możliwość skorzystania z pomocy tłumacza języka migowego. W praktyce, w większości przypadków oznaczało to, że jeden z pracowników urzędu zna język migowy/przeszedł szkolenie w tym zakresie. Niektóre urzędy wyraźnie zaznaczyły, że tłumacz dostępny był w zakresie określonym w Ustawie.

Ponad 10% gmin zastosowało inne sposoby zapewnienia dostępności informacji dla osób niesłyszących. Wskazywano następujące rozwiązania:

- Na podstronie Biuletynu Informacji Publicznej, w zakładce „Ułatwienia w głosowaniu dla wyborców niepełnosprawnych”, zamieszczono link do poradnika wyborczego w Polskim Języku Migowym,
- Zapewniono możliwość uzyskania informacji osobiście w punkcie obsługi osób niesłyszących, utworzonym w Urzędzie Miasta,
- Informacje o wyborach zamieszczono w Biuletynie Informacji Publicznej.

W 3% badanych gmin istniała także możliwość skorzystania z tłumacza online. Szczegółowy rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące udostępniania informacji o wyborach osobom niesłyszącym pokazuje wykres poniżej:

Zapewnienie możliwości dostępu do informacji o wyborach osobom niesłyszącym

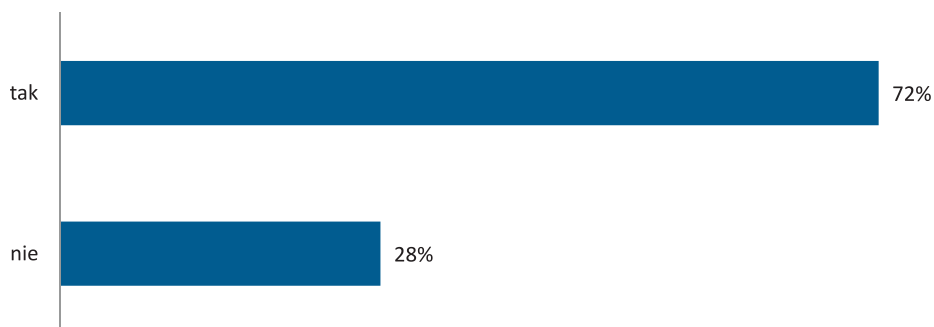
Wykres 9. Zapewnienie możliwości dostępu do informacji o wyborach osobom niesłyszącym (N-140)

W ankiecie zadano także pytanie, czy sposób dostosowania wyborów do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami był konsultowany z organizacjami pozarządowymi, działającymi na rzecz tej grupy. Konsultacje takie prowadził tylko 1% badanych gmin, żadna jednak nie wskazała, w jaki sposób takie konsultacje wyglądały i czego dotyczyły.

Szkolenia dla członków Okręgowych Komisji Wyborczych

Urzędy Gmin zostały zapytane, czy i w jaki sposób informowały i szkoliły członków Okręgowej Komisji Wyborczej z zakresu dostępności wyborów samorządowych dla osób z niepełnosprawnościami. Informacje takie zostały przekazane na szkoleniach i spotkaniach w aż 72% gmin. Pokazuje to poniższy wykres:

Szkolenia z zakresu dostępności wyborów dla osób z niepełnosprawnościami

Wykres 10. Czy gminy prowadziły szkolenia/spotkania z zakresu dostępności wyborów dla osób z niepełnosprawnościami? (N-140)

Szkolenia dotyczyły przede wszystkim różnych sposobów głosowania: przez pełnomocnika, korespondencyjnego i przy użyciu nakładki brajlowskiej. Przedstawiano także zasady dotyczące udzielania pomocy przy głosowaniu. Ponadto członkowie komisji byli informowani o tym, które lokale wyborcze są dostosowane do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami.

Zdarzało się także, że w czasie szkoleń przedstawiane były wytyczne dotyczące dostosowania lokalu wyborczego. W szczególności dotyczyło to kwestii związanych z wysokością wieszania ogłoszeń wyborczych w lokalach i wysokości urny wyborczej. Niektóre gminy informowały także o możliwości zorganizowania transportu do lokalu wyborczego. Jedna gmina przeszkoliła członków komisji z zasad pierwszej pomocy.

Dostosowanie wyborów samorządowych – sposób głosowania

W wyniku zmian wprowadzonych w Kodeksie wyborczym w 2011 roku, osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby starsze mogą skorzystać z rozwiązań, mających na celu ułatwienie im wzięcie udziału w głosowaniu.

Do wprowadzonych regulacji należą: głosowanie korespondencyjne, głosowanie przy pomocy nakładki w alfabecie Braille'a, głosowanie przez pełnomocnika oraz możliwość dopisania się do spisu wyborców w wybranym obwodzie głosowania, w którym znajduje się dostępny lokal wyborczy. Procedury te wzmacniają zasadę powszechności wyborów i gwarantują możliwość oddania głosu przez wszystkie osoby, które wyrażą taki zamiar. Dwie procedury głosowania, które wprowadził Kodeks wyborczy: głosowanie korespondencyjne i przez pełnomocnika, są w szczególności przeznaczone dla wyborców mających trudności z dotarciem do lokali wyborczych lub głosowanie w lokalu wyborczym jest dla nich niemożliwe. Istnienie dwóch form dostosowania pozwala na wybór tej, która wydaje się najbardziej dogodna i gwarantuje bezpieczne oddanie głosu.

Z możliwości ustanowienia **pełnomocnika** mogą skorzystać wyborcy z orzeczoną niepełnosprawnością w stopniu znacznym bądź umiarkowanym oraz wyborcy, którzy najpóźniej w dniu głosowania ukończyli 75. rok życia. Pełnomocnikiem może zostać każda osoba wpisana do rejestru wyborczego w tej samej gminie, co wyborca udzielający pełnomocnictwa lub osoba posiadająca zaświadczenie o prawie do głosowania. Pełnomocnik może przyjąć pełnomocnictwo tylko od jednego wyborcy. Wyjątek stanowią członkowie rodziny lub osoby pozostające w stosunku przysposobienia: wtedy pełnomocnik może przyjąć pełnomocnictwo od dwóch wyborców. Pełnomocnictwa udziela się przed wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) bądź innym urzędnikiem gminy, upoważnionym do tego przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta), w miejscu zamieszkania wyborcy udzielającego pełnomocnictwa. Wyborca może sprawdzić, czy pełnomocnik wziął udział w głosowaniu: obwodowa komisja wyborcza może wydać zaświadczenie o udziale w głosowaniu na prośbę pełnomocnika.

Procedura głosowania **korespondencyjnego** została opracowana z myślą o obywatelach przebywających poza granicami kraju oraz o osobach

z niepełnosprawnościami. Do głosowania korespondencyjnego uprawnione są osoby o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Zamiar głosowania korespondencyjnego powinien być zgłoszony do właściwego urzędu miasta lub gminy. Na podstawie tego zgłoszenia, wyborcy zostaje przesłany pakiet wyborczy, w skład którego wchodzi karta (karty) do głosowania, instrukcja głosowania korespondencyjnego, oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie oraz koperta zwrotna, a także – jeśli wyborca wyraził takie życzenie – nakładki do głosowania sporządzone w alfabecie Braille’a. Przesyłkę z wypełnionymi kartami do głosowania należy przesać na adres właściwej obwodowej komisji wyborczej za pomocą Poczty Polskiej (przesyłka jest bezpłatna) lub dostarczyć osobiście do właściwej obwodowej komisji wyborczej w dniu wyborów w godzinach głosowania. Koperty z kartami do głosowania, doręczone do obwodowej komisji wyborczej, są wrzucane do urny.

Ważnym rozwiązaniem, przewidującym możliwość osobistego oddania głosu przez osoby niewidome i niedowidzące, jest wprowadzenie **nakładek na karty do głosowania w alfabecie Braille’a**, które są dostępne w lokalu wyborczym lub mogą być załączone do pakietu wyborczego w przypadku głosowania drogą korespondencyjną. Wyborca z niepełnosprawnością wzroku, w dniu wyborów, otrzyma od obwodowej komisji wyborczej wraz z kartami do głosowania nakładkę na karty. Po oddaniu głosu należy zwrócić nakładkę do komisji obwodowej.

Sposoby głosowania – opis wyników badania ankietowego

Badane gminy zostały zapytane, które z gwarantowanych w Ordynacji rozwiązań było najczęściej stosowane na terenie ich gminy: głosowanie korespondencyjne, przez pełnomocnika czy przy użyciu nakładki w alfabecie Braille’a. Dodatkowo urzędy zostały zapytane, czy w czasie głosowania

osoby niesłyszące miały możliwość skorzystania ze wsparcia tłumacza języka migowego.

Rozwiązaniem, które w badanych gminach wykorzystywano najczęściej, było głosowanie przez pełnomocnika. To udogodnienie wskazywano jako główne 71% ogółu badanych gmin i aż 88% gmin, w których wykorzystana była którakolwiek z alternatywnych form głosowania. W pojedynczych wskazaniach jako najczęściej wykorzystywane udogodnienie określano głosowanie korespondencyjne (7 gmin) i przy użyciu nakładki (6 gmin). Warto zaznaczyć, że w prawie 20% gmin nie zostało użyte żadne z zagwarantowanych rozwiązań.

Przedstawione wyniki wymagają jednak pogłębienia. Sformułowanie „najczęściej wykorzystywane” w wyborczej praktyce niejednokrotnie oznaczało, że z rozwiązania skorzystała 1 lub 2 osoby w gminie. Szczegółowe informacje o tym, ile osób skorzystało z głosowania przez pełnomocnika przedstawia wykres poniżej:

Wykres 11. Wnioski o pełnomocnictwa (N-140)

Rekordzistą wśród badanych gmin była gmina wiejska, w której złożono aż 84 wnioski.

Złożenie wniosku o pełnomocnictwo z reguły oznaczało skorzystanie z tej możliwości – ponad 95% osób, występujących z takim wnioskiem, oddało głos w wyborach. Warto zaznaczyć, że w kilku gminach dane na ten temat nie zostały podane.

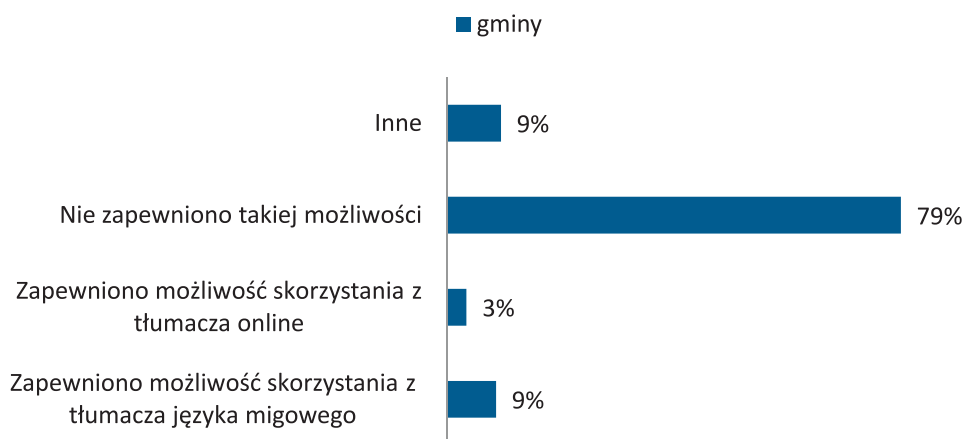
Jak pokazały wyniki badania, w gminach, które wypełniły ankietę, rzadko korzystano z możliwości głosowania korespondencyjnego. Możliwość taką wybrano tylko w 22 spośród 140 gmin (15%).

W 20 z tych gmin złożono nie więcej niż 3 wnioski o skorzystanie z takiego udogodnienia. Tylko w dwóch dużych gminach miejskich takich wniosków było więcej – w każdej po 5. W 8 gminach wydano także nakładki w alfabecie Braille'a do głosowania korespondencyjnego. W sumie we wszystkich danych gminach wydano ich 9.

Potrzeba głosowania za pomocą nakładki w alfabecie Braille'a zgłaszana była bardzo rzadko (w sumie w 8 gminach). Niektóre urzędy zaznaczały, że niezależnie od zgłoszonych potrzeb nakładki takie były dostępne w wyznaczonych lokalach wyborczych.

Ostatnim już elementem dostosowania sposobu głosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnościami jest możliwość skorzystania z tłumacza języka migowego. Obowiązek taki nie wynika bezpośrednio z Ordynacji Wyborczej, może być jednak uznany za dobrą praktykę. Możliwość taką zapewniło około 20% gmin. W większości przypadków oznaczało to, że pracownik przeszkolony z języka migowego pełnił dyżur w urzędzie lub można było skorzystać z usługi po wcześniejszym zgłoszeniu takiej potrzeby. Inne stosowane rozwiązanie to dostępność tłumacza online. Szczegółowy rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące możliwości skorzystania z pomocy tłumacza przedstawia wykres poniżej:

Możliwość skorzystania z pomocy tłumacza języka migowego

Wykres 12. Możliwość skorzystania z usługi tłumaczenia na język migowy w dniu głosowania (N-140)

Rozwiązanie to, mimo że w części gmin dostępne, nie było często wykorzystane przez niesłyszących wyborców – tylko w 5 gminach osoby posługujące się językiem migowym skorzystały z tego udogodnienia. Analiza wyników badania nie pozwala jednak na stwierdzenie przyczyny takiego stanu rzeczy.

Warto także podkreślić, że część badanych gmin w odpowiedzi na pytanie wpisywała, że nie mają wiedzy o takiej potrzebie lub też nie mają wiedzy o tym, że na terenie ich gminy mieszkają osoby niesłyszące.

Dostosowanie lokali wyborczych

Zgodnie z obowiązującą w Polsce Ordynacją Wyborczą, 1/5 lokali w danych okręgu powinna być dostosowana do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami.

Aby lokal wyborczy mógł zostać zakwalifikowany jako dostosowany

do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami, muszą zostać spełnione odpowiednie warunki określone w obowiązujących przepisach prawnych. Rzetelna analiza tych aktów prawnych oraz świadomość potrzeb i trudności wynikających z konkretnej niepełnosprawności, pozwoli uniknąć wielu nawet prostych błędów i przyczyni się do sprawnego i bezpiecznego przebiegu głosowania w wyborach.

Jednym z najważniejszych obowiązków gminy jest przygotowanie warunków lokalowych do głosowania przez osoby z niepełnosprawnościami. Szczegółowo kwestie zapewnienia warunków lokalowych do głosowania przez osoby z niepełnosprawnościami regulują przepisy Rozporządzenia Ministra infrastruktury z 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami.

Zgodnie z rozporządzeniem lokal wyborczy dostosowany do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami znajdować się ma na parterze budynku bez barier architektonicznych. W razie konieczności powinien być wyposażony w podjazd i inne urządzenia umożliwiające samodzielne dotarcie do niego wyborcom niepełnosprawnym. Krawędzie stopni schodów znajdujących się w lokalu oraz prowadzących do lokalu winny wyróżniać się kolorem kontrastującym z kolorem posadzki. Co najmniej jedne drzwi prowadzące do lokalu, muszą umożliwiać swobodne warunki poruszania się wyborcom z niepełnosprawnościami, to znaczy:

- Powinny być rozwierane lub rozsuwane,
- Mieć szerokość w świetle co najmniej 0,9 m,
- Wysokość progu nie może przekroczyć 5 mm.

Pozostałe wytyczne, które spełniać ma dostępny lokal wyborczy, aby umożliwić swobodne poruszanie się wyborcom z niepełnosprawnościami:

- Przezroczyste przegrody, w szczególności drzwi i ściany, powinny być oznaczone na wysokości 0,8–1,2 m oraz 1,4–1,7 m przynajmniej

dwoma pasami o szerokości 0,1–0,15 m, o jednolitej barwie, kontrastującej z tłem,

- Posadzki powinny mieć nawierzchnię o właściwościach antypoślizgowych,
- Droga prowadząca od drzwi wejściowych do miejsca głosowania powinna być możliwie najkrótsza oraz wolna od przeszkód,
- W miejscu zapewniającym tajność głosowania należy zapewnić dodatkowe, obok górnego, oświetlenie skierowane bezpośrednio na miejsce, w którym będzie wypełniana karta do głosowania.

W lokalu należy wyznaczyć co najmniej jedno miejsce zapewniające tajność głosowania wyborcom z niepełnosprawnościami, dostosowane do potrzeb wynikających z konkretnej niepełnosprawności. Miejsce zapewniające tajność głosowania wyborcom z niepełnosprawnościami powinno mieć co najmniej 1,2 m szerokości i 1,2 m głębokości oraz umożliwić pisanie na dwóch wysokościach: 0,8 i 1,1 m. Urna wyborcza nie może mieć więcej niż 1 m wysokości. Przejście pomiędzy miejscem wydania karty do głosowania i miejscem zapewniającym tajność głosowania a urną winno mieć co najmniej 1,5 m szerokości. Wszelkie obwieszczenia urzędowe oraz informacja o sposobie głosowania, znajdujące się w lokalu wyborczym, muszą być umieszczone w miejscu dostępnym dla wyborców poruszających się na wózkach inwalidzkich, tzn. na wysokości 0,9 m mierzonej od posadzki do dolnej części arkusza obwieszczenia lub informacji.

Jednak, aby umożliwić osobom z niepełnosprawnościami uczestnictwo w wyborach, nie należy koncentrować się wyłącznie na przygotowaniu lokalu wyborczego, ale też zwrócić uwagę na elementy odnoszące się do jego bezpośredniego otoczenia.

Wśród nich należy wymienić:

- Zapewnienie miejsc parkingowych dla osób z niepełnosprawnościami w bezpośredniej bliskości lokalu wyborczego,

- Szerokość furtek w ogrodzeniach, prowadzących na teren budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy, powinna wynosić co najmniej ok. 0,9 m,
- Ścieżki prowadzące do lokalu o równej i twardej nawierzchni oraz równe chodniki z obniżanymi krawężnikami,
- Odległość od przystanku autobusowego,
- Przejścia dla pieszych oznaczone dla osób niewidomych i niedowidzących (m.in. sygnalizacja dźwiękowa, wypustki na chodniku),
- Dodatkowe utrudnienia w pobliżu lokalu wyborczego, np. prace budowlane.

Jak wskazują prowadzone wcześniej badania⁶, do najczęstszych błędów popełnianych przez pracowników samorządowych, odpowiedzialnych za dostosowanie obwodowych lokali wyborczych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, zalicza się:

- Brak dodatkowego oświetlenia w miejscu zapewniającym tajność głosowania,
- Niedostosowanie miejsca zapewniającego tajność głosowania,
- Brak oznakowania krawędzi stopni schodów,
- Śliską posadzkę w lokalu,
- Brak oznakowania przegród szklanych w lokalu,
- Złą wysokość urny wyborczej,
- Niewłaściwe rozmieszczenie informacji i obwieszczeń PKW,
- Niewystarczającą szerokość przejścia pomiędzy miejscem wydania kart do głosowania, miejscem zapewniającym tajność głosowania a urną wyborczą,
- Niewłaściwą szerokość drzwi wejściowych do lokalu wyborczego.

6. Komunikat z badań CBOS, Nr 55/2014
TNS OBOP, 09.2011 oraz CBOS i BRPO, Nr 55/2014

Lokale dostosowane do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami – wyniki badania ankietowego

W przeprowadzonym badaniu ankietowych, urzędy gmin zostały poproszone o odpowiedź na pytania dotyczące tego, ile lokali na terenie gminy zostało dostosowanych do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami, jak wyglądał lokal i jego otoczenie.

Tylko w 4% gmin dostosowanych było mniej lokali, niż wynika z przepisów prawa – w większości przypadków dotyczyło to gmin miejskich. Zdarzały się też gminy, w których dostosowano wszystkie lokale (5% wszystkich badanych jednostek) – w tym wypadku były to z reguły gminy wiejskie.

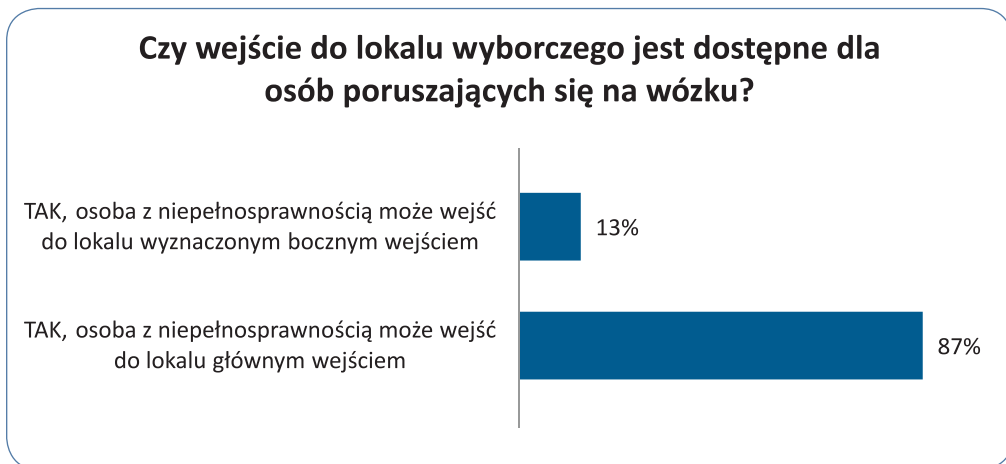
W większości badanych gmin, dostosowanych było między 20 a 50% wszystkich lokali. Warto jednak w tym miejscu przypomnieć, że w badaniu wzięły udział przede wszystkim małe wiejskie gminy, które niejednokrotnie po prostu dostosowały jeden z dwóch czy trzech lokali, które znajdowały się w danym okręgu. Szczegółowy rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące liczby dostosowanych lokali na terenie gminy znajduje się poniżej:

Wykres 13. Procent lokali, które w danej gminie są dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami

Organizacja otoczenia lokalu wyborczego – wyniki badania ankietowego

Dostępność lokalu wyborczego w zdecydowanej większości badanych gmin oznaczała, że osoba poruszająca się na wózku mogła wejść do budynku, w którym znajduje się lokal, głównym wejściem. Tak zadeklarowało 87% badanych. Pokazuje to wykres poniżej:

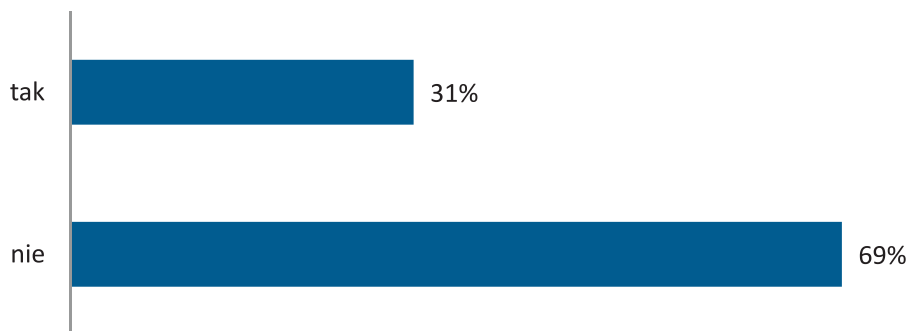

Wykres 14. Czy osoba z niepełnosprawnością może wejść do lokalu wyborczego?

W zdecydowanej większości przypadków w badanych gminach lokale wyborcze wskazane jako dostosowane znajdowały się na parterze budynku. Taką odpowiedź wskazało 92% gmin. Incydentalnie zdarzało się, że lokal wyborczy znajdował się na piętrze.

Położenie lokalu na parterze nie oznaczało jednak, że wejście do budynku nie wiązało się z koniecznością pokonania schodów. Bariera w takiej postaci znajdowała się w ponad 30% lokali. Pokazuje to poniższy wykres:

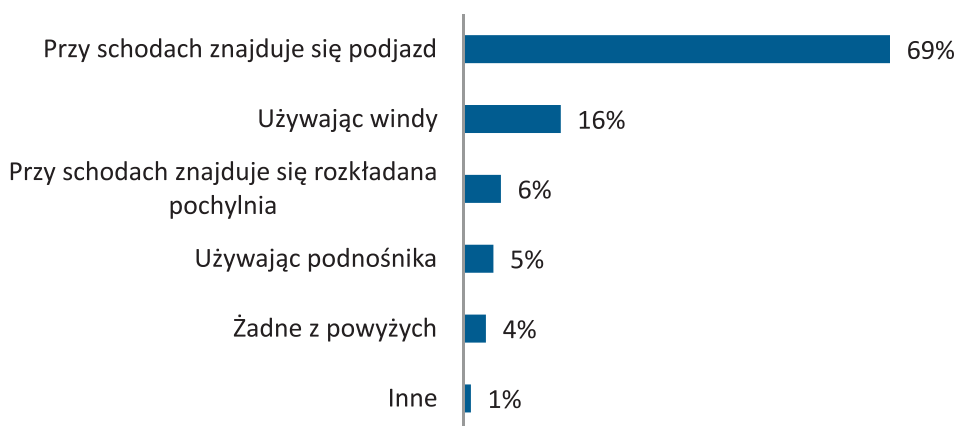
Czy wejście do lokalu wyborczego wymaga pokonania schodów?

Wykres 15. Czy wejście do lokalu wyborczego wymaga pokonania schodów?

Przy większości schodów znajdował się podjazd (69%). W prawie co piątym przypadku schody można było pokonać za pomocą windy. Pozostałe rozwiązania (rozkładana pochylnia, podnośnik) występowały incydentalnie. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że niektóre gminy zastosowały inne dostępne rozwiązania, jak np. drewniany, przystawiany do schodów podjazd. Szczegółowy rozkład odpowiedzi na pytanie o sposób, w jaki można dostać się do budynku, w którym są schody, pokazuje poniższy wykres:

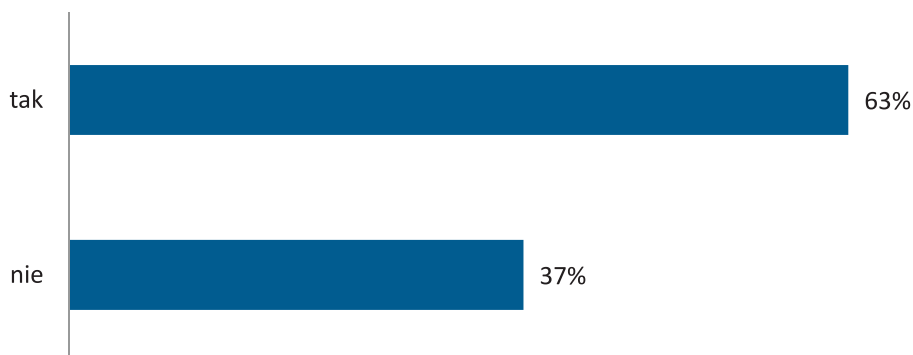
W jaki sposób osoba poruszająca się na wózku może się dostać do budynku?

Wykres 16. W jaki sposób osoba poruszająca się na wózku może się dostać do budynku?

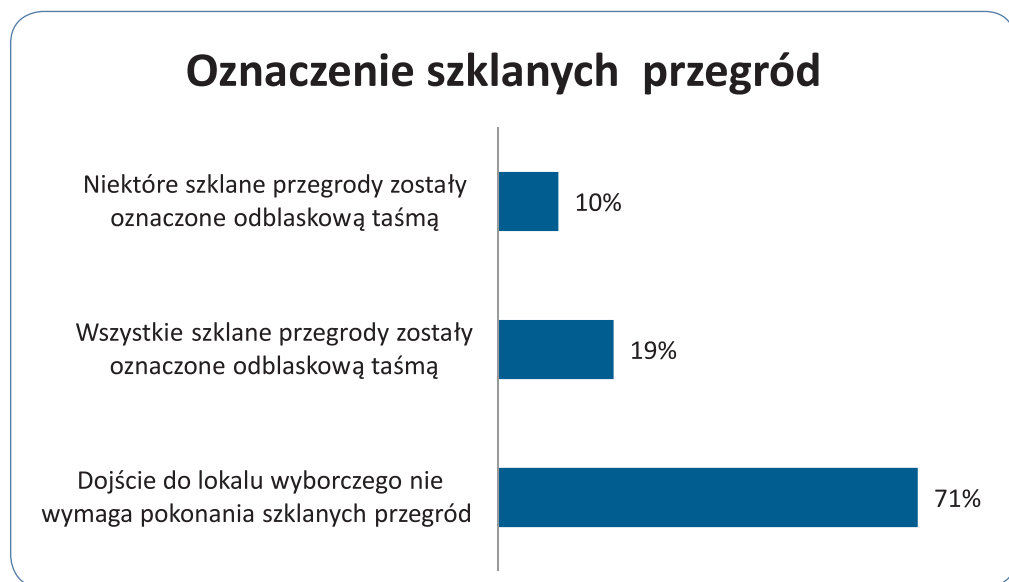
Schody prowadzące do lokalu wyborczego nie zawsze były oznaczone taśmą odblaskową. Takie rozwiązanie zastosowało 63% badanych gmin. Pokazuje to wykres poniżej:

Czy krawędzie schodów zostały oznaczone taśmą odblaskową?

Wykres 17. Oznaczenie krawędzi schodów taśmą odblaskową

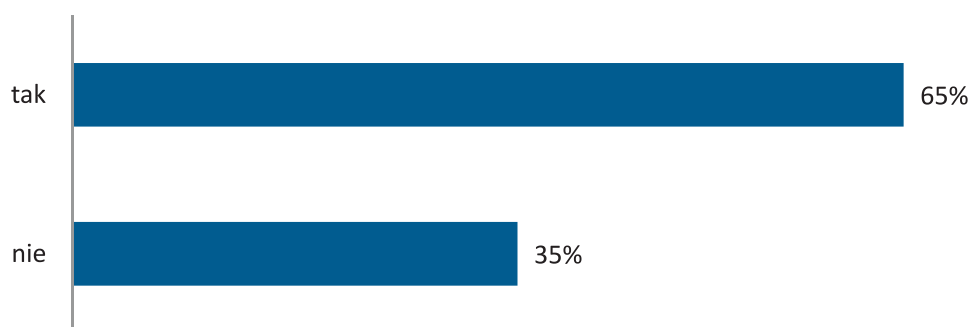
Większość badanych gmin zadeklarowała, że wejście do budynku nie wymaga pokonania szklanych przegród, takich jak np. szklane drzwi (zadeklarowało tak 71% gmin). W większości przypadków, w których przy dojściu do lokalu pojawiały się szklane przeszkody, zostały one oznaczone odblaskową taśmą. Szczegółowy rozkład odpowiedzi na to pytanie pokazuje wykres poniżej:

Wykres 18. Oznaczenie szklanych przegród

Pełne dostosowanie otoczenia lokalu wyborczego oznacza także, że znajduje się w nim toaleta dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Tak było w 65% badanych gmin. Pozostałe 35% nie zapewniło takiej możliwości. Graficznie pokazuje to wykres poniżej:

Toaleta dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami

Wykres 19. Toaleta dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami

Warto także zaznaczyć, że wejście do pomieszczenia, w którym znajduje się lokal w 96% badanych gmin jest takiej szerokości, że osoba poruszająca się na wózku może wejść swobodnie do lokalu.

Organizacja lokalu wyborczego

Dostępność lokalu wyborczego badana była w kilku wymiarach: możliwość swobodnego poruszania się po lokalu przez osobę na wózku, wysokość urny wyborczej i wysokość, na jakiej zawieszono zostały ogłoszenia wyborcze. Wyniki prowadzonej analizy pokazały, że większość lokali była w tym zakresie dostosowana.

We wszystkich badanych gminach w dostosowanych lokalach wyborczych osoba na wózku mogła się swobodnie poruszać. Większość gmin zadeklarowała, że urna wyborcza miała wysokość nie większą niż 1 metr (87% odpowiedzi). W pozostałych 13% przypadków urna wyborcza była wyższa – spośród 14 gmin, które zadeklarowały taką odpowiedź 12 to gminy wiejskie. Szczegółowy rozkład odpowiedzi na pytanie o urny pokazuje wykres poniżej:

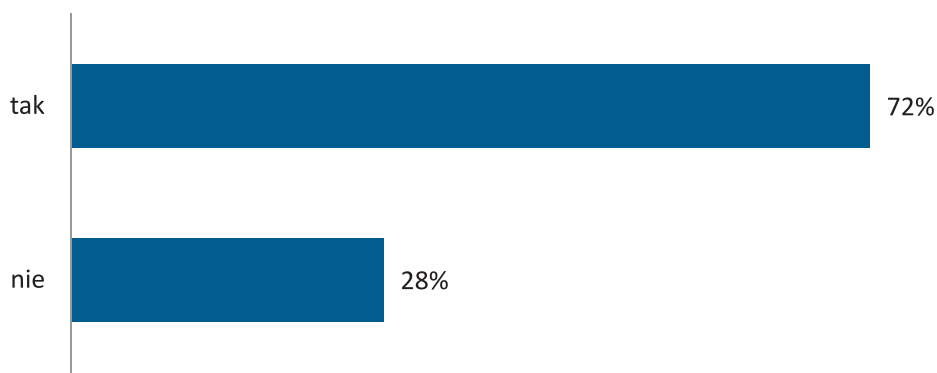
Urna wyborcza ma nie więcej niż 1 metr wysokości

Wykres 20. Wysokość urny wyborczej

Najsłabszym elementem dostosowania lokalu wyborczego jest zapewnienie dodatkowego oświetlenia w miejscu zapewniającym tajność głosowania. Także i w tym przypadku rozwiązanie zostało zastosowane w większości badanych gmin – oświetlenie takie umieszczono w 72% dostosowanych lokali. Szczegółowo pokazuje to wykres poniżej:

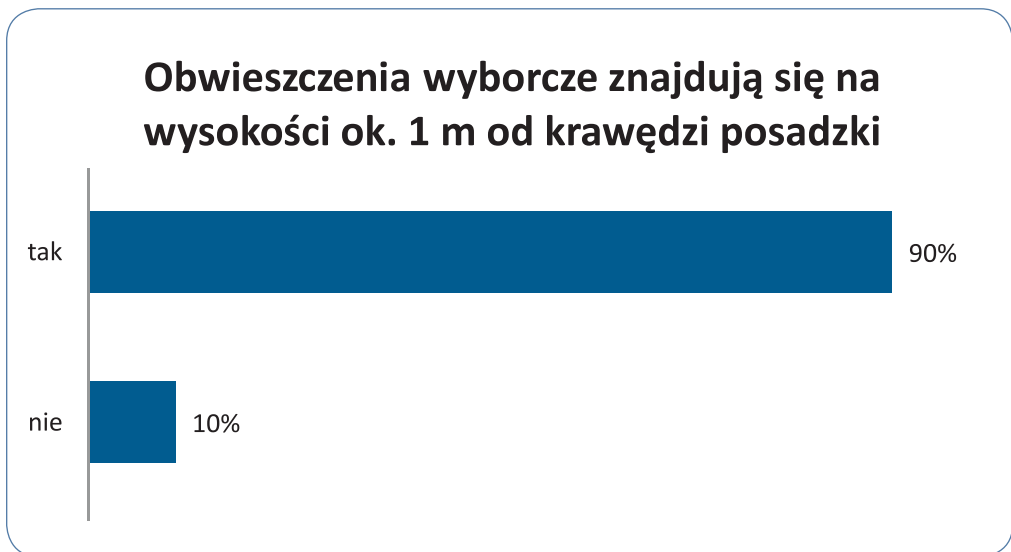
Zapewnione jest dodatkowe oświetlenie w miejscu zapewniającym tajność głosowania

Wykres 21. Dodatkowe oświetlenie w miejscu zapewniającym tajność głosowania

Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż w pojedynczych ankietach znalazły się komentarze, że zapewnienie takiego oświetlenia nie było konieczne.

Tylko w jednej na dziesięć badanych gmin ogłoszenia wyborcze w dostosowanych lokalach znajdowały się na wysokości, która uniemożliwiała ich przeczytanie osobom poruszającym się na wózku. Aż 90% gmin zadeklarowało, że ogłoszenia znajdowały się na wysokości nie większej niż 1 m od krawędzi posadzki. Pokazuje to wykres poniżej:

Wykres 22. Obwieszczenia wyborcze

Transport do lokalu wyborczego

Poza obowiązkami wynikającymi z przepisów prawa, niektóre gminy z własnej inicjatywy, podejmują dodatkowe działania, które umożliwiają wyborcom starszym i z niepełnosprawnościami udział w wyborach. Do działań tych należy zapewnienie bezpłatnego transportu do lokali wyborczych. Aby skorzystać z takiej możliwości, najlepiej skontaktować się w urzędem gminy/miasta na co najmniej tydzień przed wyborami.

Transport do lokalu wyborczego – opis wyników badania ankietowego

Większość badanych gmin zapewniła możliwość skorzystania z transportu do lokalu wyborczego (57% wszystkich badanych). Graficznie odpowiedź na pytanie o transport pokazuje wykres poniżej:

Wykres 23. Zapewnienie możliwości skorzystania z transportu do lokalu wyborczego

Warto zaznaczyć, że w zdecydowanej większości wypadków żaden wyborca nie skorzystał z takiej możliwości. Tylko w 7% gmin wykorzystano transport – w większości przypadków dowieziono nie więcej niż 2 osoby. W jednej dużej gminie miejskiej taki transport zorganizowano aż dla 20 osób.

WNIOSKI Z BADANIA ANKIETOWEGO

Wyniki przeprowadzonego badania pokazały, że zdecydowana większość objętych nim gmin podjęła kroki mające na celu dostosowanie wyborów samorządowych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie wytycznymi. Zastosowane rozwiązania nie zawsze były jednak kompleksowe czy umożliwiające udział w wyborach bez przeszkód.

Ważnym wnioskiem z przeprowadzonych analiz jest także to, że osoby z niepełnosprawnościami nie we wszystkich badanych gminach korzystały z zapewnionych im udogodnień. Może mieć na to wpływ zarówno utrudniony dostęp do informacji o samych wyborach, jak i zastosowanych rozwiązaniach, które miały na celu umożliwienie wzięcie udziału w głosowaniu osobom z tej grupy społecznej. Można także przypuszczać, że dodatkowym czynnikiem, który wpłynął na taki stan rzeczy, jest niska frekwencja wyborcza w całym kraju.

Poniżej przedstawione zostały wnioski w podziale na poszczególne obszary badawcze.

- **Z zakresu dostępu do informacji wyborczej**

Na podstawie przeprowadzonej analizy można wnioskować, że w badanych gminach informacja wyborcza nie zawsze docierała do osób z niepełnosprawnościami. Fakt, że była ona dostępna przede wszystkim na stronie internetowej sprawiał, że mogły do niej dotrzeć tylko osoby posiadające wystarczające kompetencje cyfrowe. Bardzo istotny jest także fakt, że strony internetowe w większości badanych gmin nie były badane pod kątem dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. W praktyce oznacza to, że nawet osoby posiadające wystarczające kompetencje i możliwości, by

przeczytać informacje na stronie, mogły nie mieć do niej dostępu z powodu barier technicznych.

Utrudnienia w dostępie do informacji dotyczyły także osób niesłyszących – większość gmin nie zapewniła możliwości dostępu do informacji w języku migowym. Warto jednak wyraźnie zaznaczyć, że funkcjonowanie Ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się ma swoje pozytywne konsekwencje – gminy, które zastosowały udogodnienia dla osób niesłyszących niejednokrotnie powoływały się na przepisy ustawy.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można wnioskować, że przynajmniej część badanych gmin widzi osoby z niepełnosprawnościami jako tę grupę wyborców, do której trzeba dotrzeć z informacją w szczególny sposób. Świadczą o tym przykłady dobrych praktyk związanych z przekazaniem informacji o wyborach drogą telefoniczną, osobiście czy też z zastosowaniem nowatorskich rozwiązań takich jak umieszczenie na stronie informacji w języku migowym. Można jednak wnioskować, że w większości badanych gmin przyjęto założenie, że informacja kierowana do ogółu wyborców trafi także do osób z niepełnosprawnościami.

Warto także zaznaczyć, że wśród badanych gmin nie było praktyki konsultowania sposobu dostosowania wyborów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami z organizacjami pozarządowymi, działającymi na ich terenie.

- **Z zakresu szkoleń/spotkań dotyczących dostępności dla członków komisji wyborczych**

Analiza wyników przeprowadzonego badania ankietowego pokazała, że w większości objętych badaniem gmin członkowie komisji wyborczych zostali poinformowani o kwestiach związanych z dostępnością wyborów dla osób z niepełnosprawnościami. Najczęściej oznaczało to poinformowanie

o dodatkowych sposobach głosowania – przez pełnomocnika, korespondencyjnie i przy użyciu nakładki w alfabecie Braille’a. Często poruszonym tematem były także wytyczne dotyczące sposobu dostosowania lokalu wyborczego, a także kwestie związane z udzielaniem pomocy przy oddawaniu głosu przez osobę z niepełnosprawnością. Warto jednak wyraźnie zaznaczyć, że w zdecydowanej większości badanych gmin przekazanie informacji z zakresu dostępności wyborów połączone było z ogólnym szkoleniem, dotyczącym organizacji i przeprowadzenia wyborów w gminie.

- **Z zakresu wykorzystania możliwości różnych sposobów głosowania**

W większości badanych gmin dodatkowe sposoby głosowania wykorzystywane były incydentalnie. Stosunkowo najczęściej korzystano z możliwości głosowania przez pełnomocnika. W większości gmin nikt nie zgłosił potrzeby skorzystania z nakładki. Możliwość głosowania korespondencyjnego stosowana jest bardzo rzadko, a głosowania korespondencyjnego z wykorzystaniem nakładki w alfabecie Braille’a – praktycznie nigdy. Badanie nie pozwala na odpowiedź o przyczyny takiego stanu rzeczy. Można jednak wnioskować, iż jest to związane z wciąż niską wiedzą osób z niepełnosprawnościami o dostępności takich form głosowania i brakiem wypracowanych strategii informowania wyborców o wprowadzonych udogodnieniach. Nie bez znaczenia pozostaje także niska frekwencja w wyborach w ogóle.

- **Z zakresu dostępności lokali wyborczych i zapewnienia możliwości transportu do lokalu wyborczego**

W zdecydowanej większości badanych gmin przynajmniej 1/5

lokali wyborczych była wskazana jako dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Pokazuje to, że zastosowano się w nich do zapisów w tym zakresie. Incydentalnie zdarzały się gminy, w których takich lokali nie było.

- **Z zakresu organizacji otoczenia lokalu wyborczego**

Do lokali wyborczych, wskazanych jako dostosowane, mogą dostać się osoby poruszające się na wózku. Lokale w większości przypadków umiejscowione są na parterze. Jeśli dostanie się do budynku wymaga pokonania schodów, to znajduje się przy nich podjazd lub (rzadziej) winda czy też podnośnik. Można zatem wnioskować, że w badanych gminach osoby poruszające się na wózkach mogły bez większych problemów dostać się do budynku, w którym znajduje się lokal.

Analiza wyników badania pokazała, że jeśli wejście do budynku wymaga pokonania schodów, to w większości przypadków są one oznaczone taśmą odblaskową, która ułatwi ich dostrzeżenie osobom słabowidzącym. Większość badanych gmin zadeklarowała, że przy wejściu nie ma dużych szklanych powierzchni (np. szklanych drzwi), a jeśli są, to przynajmniej część z nich została odpowiednio oznaczona. Pozwala to wnioskować, że przy dostosowywaniu otoczenia lokalu wyborczego zostały wzięte pod uwagę potrzeby osób słabowidzących.

Większość badanych gmin zadeklarowała, że w budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy, mieści się toaleta dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że otoczenie lokalu wyborczego jest dostępne dla osób z niepełnosprawnościami, przynajmniej w takim wymiarze, jaki był objęty badaniem. Można przypuszczać, że wpłynęły na to istniejące wytyczne w tym zakresie,

a także fakt, że dostosowanie lokali było jednym z tematów poruszanych na szkoleniach wyborczych w gminach.

- **Z zakresu organizacji dostępnego lokalu wyborczego**

Według deklaracji badanych gmin, drzwi prowadzące do lokalu wyborczego we wszystkich lokalach wskazanych jako dostosowane są wystarczająco szerokie, żeby umożliwić wejście do lokalu osobie poruszającej się na wózku. Podobnie jest z poruszaniem się po samym lokalu – większość gmin zadeklarowała, że można się po nim swobodnie przemieszczać. Należy wnioskować, że w tym zakresie lokale wyborcze w badanych gminach były dostosowane.

W większości przypadków urny wyborcze nie były wyższe niż 1 metr, co umożliwia samodzielne wrzucenie głosu osobom poruszającym się na wózku i osobom niskiego wzrostu. Przypadki, w których urny były wyższe, zdarzały się incydentalnie. Wyniki badania pokazały także, że w lokalach wskazanych jako dostosowane obwieszczenia wyborcze powieszono zostały na takiej wysokości, która umożliwiła wskazanym wyżej wyborcom swobodne ich przeczytanie. Można wnioskować, że także w tym zakresie większość gmin uwzględniła potrzeby osób z niepełnosprawnościami.

Na podstawie przeprowadzonej analizy wyników można także wnioskować, że większość gmin uwzględniła potrzeby osób słabowidzących – w miejscu zapewniającym tajność głosowania umieszczano dodatkowe oświetlenie. Zdarzały się jednak gminy, które nie zapewniały takiego udogodnienia.

Najslabszym elementem dostosowania lokali wyborczych i samego głosowania okazało się zapewnienie wsparcia osobom niesłyszącym. Warto jednak zaznaczyć, iż mimo braku wskazań w ordynacji wyborczej, część gmin zastosowała rozwiązania ułatwiające tej grupie udział w wyborach

(dyżur tłumacza języka migowego, tłumacz online). Można wnioskować, że wpływ na to ma, obowiązująca wszystkie podmioty administracji publicznej, Ustawa o języku migowym i innych środkach komunikowania się.

REKOMENDACJE

Udogodnienia, umożliwiające udział w wyborach samorządowych osobom z niepełnosprawnościami, wprowadzone zostały przez zdecydowaną większość badanych gmin. Rozwiązania te nie zawsze są jednak kompleksowe.

- **Zapewnienie dostępnej i powszechnej informacji o wyborach i rozwiązaniach umożliwiających osobom z niepełnosprawnościami udział w głosowaniu**

Oznacza to zapewnienie, że informacje te przekazywane są różnymi metodami i w taki sposób, żeby mogły się z nimi zapoznać także osoby o niskich kompetencjach cyfrowych. W przypadku zamieszczania informacji na stronach internetowych urzędu, należy upewnić się, że informacja jest dostępna dla osób niewidomych i słabowidzących.

Konieczne jest wprowadzenie rozwiązań, umożliwiających otrzymanie informacji wyborczej osobom posługującym się językiem migowym.

- **Konsultacje z organizacjami pozarządowymi**

Badanie pokazało, że gminy nie konsultowały zastosowanych rozwiązań z organizacjami pozarządowymi, działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami.

Konsultowanie rozwiązań i partnerstwa w zakresie upowszechnienia informacji o wyborach i zastosowanych rozwiązaniach mogą przyczynić się

do zwiększenia udziału osób z niepełnosprawnościami w wyborach, bowiem organizacje te często mają szczegółowe dane o grupie swoich klientów i wiedzą, w jaki sposób dotrzeć do nich z informacją.

